

מדריך 4 | חשיבה ביקורתית

חשיבה ביקורתית אינה ביקורת על אנשים ודעותיהם ואינה חיפוש אחר טעויות. אלא, דרך מסודרת להבין רעיון, לבדוק על מה הוא מבוסס, להשוות אותו להסברים נוספים ולהגיע למסקנה שניתן לנמק.

חלק א' | מה פירוש "חשיבה ביקורתית" באקדמיה?

המילה "ביקורתית" עלולה להטעות. בשיחה יומיומית, ביקורת היא לעיתים הבעת חוסר הסכמה, שיפוט או הצבעה על מה שאינו בסדר לדעתנו האישית. אפשר לבקר החלטה פוליטית, התנהגות של אדם אחר או דעה של חברים.

באקדמיה, המוקד שונה: לא האדם (ודעותיו או אמונותיו) עומדים לביקורת אלא **הטענה, הנימוקים והראיות שתומכות בה**. חשיבה ביקורתית שואלת **מה בדיוק נאמר, כיצד יודעים זאת, מה מחזק את הטענה, מה מגביל אותה ואילו הסברים נוספים אפשריים**. היא יכולה להוביל להסכמה, לאי-הסכמה או להסכמה חלקית. לדוגמא:

חשיבה ביקורתית באקדמיה	ביקורת בשיחה יומיומית
"מהי הטענה, ועל אילו ראיות היא נשענת?"	"הדעה הזאת לא נכונה."
"איזה חלק משכנע ואיזה חלק דורש מידע נוסף?"	"המאמר גרוע."
"האם המסקנה מתאימה לכל מצב או רק למצב שנבדק?"	"זה תמיד נכה."
"מה עשוי לגרום לי לשנות את דעתי?"	"אני בטוח/ה שאני צודק/ת."

דוגמה | אותה עמדה, דרך חשיבה שונה

הטענה: "נוכחות חובה בשיעורים משפרת את הלמידה."

תגובה יומיומית: "ברור שזה נכון" או "זו החלטה גרועה".

תגובה ביקורתית: מה פירוש "משפרת"? כיצד נמדדה הלמידה? האם נבדקו קורסים מסוגים שונים? אולי סטודנטים שמגיעים בקביעות שונים מראש מסטודנטים שאינם מגיעים? האם יש חלופות לנוכחות חובה?

שימו לב שניתן גם שיחה על פוליטיקה או על דעה של חברים יכולה להפעיל חשיבה ביקורתית אם בודקים טענות וראיות ולא מסתפקים בתגובה בעד או נגד.

דוגמה אקדמית | לבקר רעיון ולא אדם

להלן דוגמא מתוך שני מאמרים שילוו את המדריך.

שמיר וכץ בוחנים את תוכנית "מגשימים". הם אינם תוקפים את אנשי התוכנית ואינם טוענים שכל פעילותה שלילית. הם מכירים בתרומתה למשתתפים, ובמקביל **שואלים אילו השלכות עלולות להיות לבחירת תלמידים מצטיינים מחוץ למערכת החינוך הציבורית.**

רייזן אינה "מבקרת" את דבורה עומר במובן של מציאת פגמים. היא חוזרת ליצירות, למכתבים ולראיונות, **בוחנת פרשנויות קודמות ומציעה פרשנות נוספת: לקריכתו היה תפקיד בחניכתה של עומר כמספרת ובמאבקה בשכחה.**

בשני המקרים הביקורתיות באה לידי ביטוי בכך שהחוקרים לא הסתפקו במקרה עצמו, אלא חזרו וחיפשו ראיות ובכדי להציע הסבר שאפשר לנמק (מקורות 9-10).

חשיבה ביקורתית אינה לשאול "איך אויכח שהכותב טועה?", אלא "מה אפשר ללמוד מן המידע -ומה לא"

חלק 2 | למה חשיבה ביקורתית חשובה?

באקדמיה לא לומדים בעל פה, אלא חוקרים ומבררים כיצד טענה מקבלת תמיכה ומהם גבולות המסקנה. לכן חשיבה ביקורתית היא מיומנות מרכזית כמעט בכל תחום לימוד. הגדרות אקדמיות מתארות פעולות כמו פירוש, ניתוח, הערכה, הסקת מסקנות והסבר; במילים יומיומיות, אלה הפעולות הבאות:

1. **להבין** - לנסח במילים שלכם מה נאמר ומהי השאלה המרכזית.
2. **לזהות טענה** - להבחין מה הטענה של החוקר, לבין הרקע והדוגמאות.
3. **לבדוק איך נתמכת הטענה** - באילו נתונים, מקורות או נימוקים משתמש החוקר לקשר בין הטענה למסקנה.
4. **לגלות הנחות** - לזהות מה נלקח כמובן מאליו, גם אם לא נאמר במפורש.
5. **להשוות** - לשקול פרשנויות, מקורות או דרכי הסבר נוספות.
6. **להסיק בזהירות** - להגיע למסקנה שמתאימה לראיות, ולהקפיד שלא לומר יותר ממה שהן מאפשרות.
7. **לבדוק את עצמנו** - לשאול האם אנו מקבלים טענה רק מפני שהיא מוכרת לנו או מתאימה למה שכבר חשבנו.

כך זה נראה במאמרים אמיתיים:

שמיר וכץ בודקים גם את ההצלחה של תוכנית "מגשימים" וגם תוצאות שאולי לא תוכננו מראש. **רייזן** בודקת אם אפשר להבין מוטיבים ביצירת דבורה עומר לא רק במישור הלאומי, אלא גם דרך חייה, יחסיה עם אביה וחרדת השכחה. חשיבה ביקורתית מוסיפה שאלות והקשר; היא אינה מחייבת תשובה שלילית.

חלק 3 | היכן החשיבה הביקורתית נמצאת בקורסים שתלמדו ובלמודים בכלל?

באקדמיה אין תשובות מוחלטות. באקדמיה ישנה שיחה מתמשכת שבה חוקרות וחוקרים שואלים שאלות, מציעים הסברים, בודקים אותם מול ממצאים, חולקים זה על זה ומשתפים תובנות באמצעות כנסים ומאמרים.

בשיעור

המרצה אינו מציג רק עובדות. לעיתים הוא משווה בין תיאוריות, מסביר מדוע פרשנות אחת חזקה יותר, מציג מחלוקת או מצביע על גבולות הידע. הקשבה ביקורתית מזהה: מה הטענה? מה הנימוק? האם זו דוגמה, או פרשנות?

במאמרים

לדוגמא; במאמר של **שמיר וכץ** אפשר לעקוב שאלות המחקר ב 24 ראיונות, להתייחס אל התמות שנמצאו ואל המגבלות. במאמר של **רייזן** אפשר לעקוב מן הטענה הפרשנית אל היצירות, המכתבים, הראיונות והמושג התאורטי שבעזרתו היא קוראת אותם (מקורות 9–10).

בכתיבת מטלה

לא מסתפקים בסיכום של כל מקור בנפרד. משווים בין מקורות, מסבירים במה הם מסכימים או שונים, מעריכים את הראיות ובונים עמדה משלנו הנתמכת במקורות.

בבחינה, בדיון או במצגת

פעלים כמו "נתחו", "השוו", "העריכו", "נמקו" ו"דונו" מבקשים יותר מתיאור. צריך להראות את הקשרים, המשמעות, החוזקות, המגבלות והמסקנה.

ההבדל בין מתיאור לניתוח

תיאור: "שמיר וכץ טוענים שתוכנית "מגשימים" יוצרת אפקט של 'איסוף השמנת'."

ניתוח ביקורתי: "הטענה נשענת על חקר מקרה איכותני ועל 24 ראיונות עם בוגרים, אנשי חינוך ואנשי התוכנית. היא מסייעת להבין כיצד הקבוצות האלה תופסות את השפעת התוכנית, אך החוקרים עצמם מבהירים שאין מטרתם להכליל את הממצאים לכל תוכנית ולכל יישוב."

המשפט השני אינו "שלילי" יותר. הוא מחבר בין הטענה, סוג ההוכחות והגבול שהמחקר עצמו מציב (מקור 9).

4 | איך מבוסס מאמר אקדמי על חשיבה ביקורתית?

מאמר אקדמי הוא תיעוד מסודר של שאלה ושל הדרך שבה ניסו החוקרים לענות עליה. לפני שהקוראים מפעילים חשיבה ביקורתית, החוקרים: זיהו שאלה או פער, בדקו מחקרים קודמים, בחרו שיטת מחקר, ניתחו מידע, פירשו ממצאים וניסחו מסקנה. המבנה של המאמר מאפשר לקוראים לבדוק את הדרך הזאת (מקורות 4–5).

החלק במאמר	מה הכותבים עושים	אילו שאלות הקוראים יכולים לשאול
תקציר	מציגים בקצרה את השאלה, הדרך והממצאים.	האם המאמר רלוונטי לשאלה שלי? מה עדיין צריך לקרוא בגוף המאמר?
מבוא וסקירת ספרות	מראים מה כבר ידוע, היכן יש מחלוקת ומה חסר.	על אילו מחקרים נשענת השאלה? אילו קולות או הסברים חסרים?
שאלת המחקר	מגדירים מה בדיוק מבקשים לברר.	האם השאלה ברורה? האם אפשר לענות עליה בדרך שנבחרה?
שיטה	מסבירים מי או מה נבדק, כיצד נאסף המידע וכיצד נותח.	האם השיטה מתאימה לשאלה? מי נכלל ומי לא? האם אפשר לבדוק את התהליך?
ממצאים	מציגים את הנתונים, התצפיות או החומר שנאסף.	מה באמת נמצא? האם יש די ראיות? האם מוצגים גם ממצאים שאינם מתאימים לציפייה?
דיון	מפרשים את הממצאים ומקשרים אותם למחקרים קודמים.	האם הפרשנות נובעת מן הממצאים? האם יש הסבר חלופי? כיצד המאמר משתלב במחקר אחר?
מגבלות ומסקנה	מנסחים מה אפשר ללמוד, מה לא נבדק ומה כדאי לחקור בהמשך.	האם המסקנה זהירה ומתאימה לראיות? על מי ובאילו תנאים היא חלה?
מקורות	מציינים את העבודות שעליהן המאמר נשען.	אילו מקורות מרכזיים אפשר לקרוא? האם הדיון מציג מגוון מחקרים ועמדות?

דוגמה אקדמית | מחקר חברתי-אמפירי: תוכנית "מגשימים"

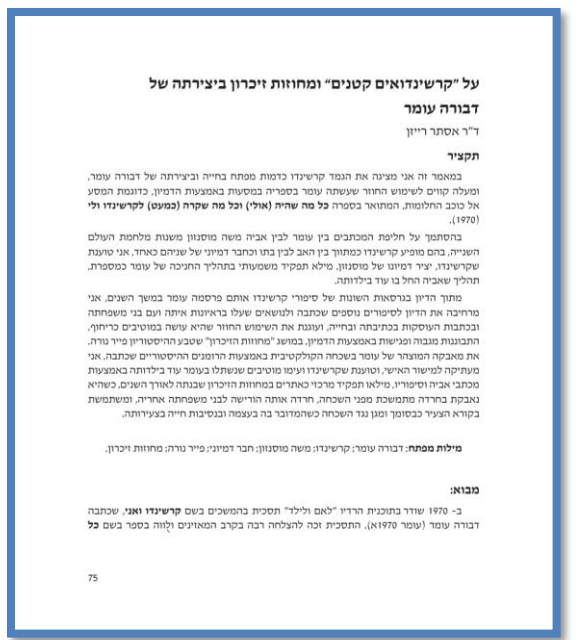
השאלה: כיצד בוגרים, מורים, מנהלים ואנשי התוכנית תופסים את מטרות "מגשימים", את דרך פעולתה ואת הליווי שהיא מספקת?

הדרך: שמיר וכץ ערכו מחקר איכותני המבוסס על 24 ראיונות עומק מובנים למחצה: שמונה בוגרים, עשרה מורים ומנהלי בתי ספר ושישה מדריכים ומנהלים זוטרים בתוכנית. הראיונות נותחו לפי תמות.

הפרשנות: לצד תרומת התוכנית והאפשרויות שהיא פותחת, החוקרים מציעים לראות גם 'איסוף שמנת': משיכת תלמידים חזקים למסגרת חיצונית והשארת המערכת הציבורית להתמודד עם טווח צרכים רחב יותר.

הבקרה העצמית: החוקרים מציינים שלא הייתה להם גישה לתלמידים המשתתפים בזמן המחקר ולנתוני ההצלחה והקבלה ליחידות הטכנולוגיות. הם גם מציינים שניסיונו המקצועי של אחד החוקרים עשוי להשפיע על נקודת המבט.

המסקנה הזהירה: זהו חקר מקרה שמעמיק בהבנת מנגנונים ותפיסות. הוא אינו הוכחה שכל תוכנית חיצונית פועלת כך, ואינו מבטל את הישגי התוכנית (מקור 9).

העמוד הראשון של מאמרה של אסתר רייזן (2026). הכותרת, התקציר ומילות המפתח מציגים לקוראים את הטענה, את חומרי המקור ואת כיוון הפרשנות.

דוגמה | מחקר פרשני במדעי הרוח: דבורה עומר

השאלה: איזה תפקיד מילא קרשינדו בחייה וביצירתה של דבורה עומר?

הדרך: רייזן משווה בין גרסאות של סיפורי קרשינדו, יצירות נוספות, חליפת מכתבים בין עומר לאביה, ראיונות ועדויות של בני משפחה. היא משתמשת במושג 'מחזות הזיכרון' של פייר נורה כדי לחבר בין החומרים.

המהלך הביקורתי: החוקרת מציגה קריאות חברתיות

ופוליטיות קודמות, אינה מבטלת אותן, ואז מפנה את הדיון למישור אישי-ביוגרפי ומציעה פרשנות נוספת.

הוכחה: כאן אין ניסוי או מדגם. חוזקה של הטענה תלוי בהתאמה בין הפרשנות לבין הטקסטים, המכתבים, העדויות והדפוסים החוזרים שהמאמר מציג.

המסקנה הזהירה: פרשנות ספרותית אינה 'דעה בלבד'. היא טענה מנומקת שאפשר לבדוק מול המקורות, להשוות לפרשנויות אחרות ולחלוק עליה באמצעות ראיות (מקור 10).

חשיבה ביקורתית אינה רק עבודה עם נתונים

המאמר של אסתר רייזן על דבורה עומר מדגים חשיבה ביקורתית מסוג אחר. רייזן מציגה פרשנויות חברתיות ופוליטיות קודמות לסיפורי עומר, שומרת את התובנות שלהן, ואז מציעה להזיז את המבט אל המישור האישי-ביוגרפי. היא מבססת את המהלך על יצירות, מכתבים, ראיונות, עדויות משפחתיות ודפוסים חוזרים, ומחברת אותם למושג 'מחזות הזיכרון' (מקור 10).

דוגמה | כיצד נראית טענה פרשנית מבוססת

סיכום: "רייזן טוענת שקרשינדו קשור לזיכרונות הילדות של דבורה עומר."

כתיבה ביקורתית: "רייזן מרחיבה קריאות קודמות שהתמקדו במשמעות הלאומית והפוליטית של יצירת עומר, ומציעה לראות בקרשינדו גם 'מחזות זיכרון' אישי. הפרשנות נשענת על חזרתו של המוטיב ביצירות, על מכתבי משה מוסנזון לבתו ועל ראיונות ועדויות של בני משפחה. כוחה אינו בכך שהיא הפרשנות היחידה האפשרית, אלא בכך שהיא מחברת מקורות שונים לטענה עקבית שאפשר לבדוק ולדון בה."

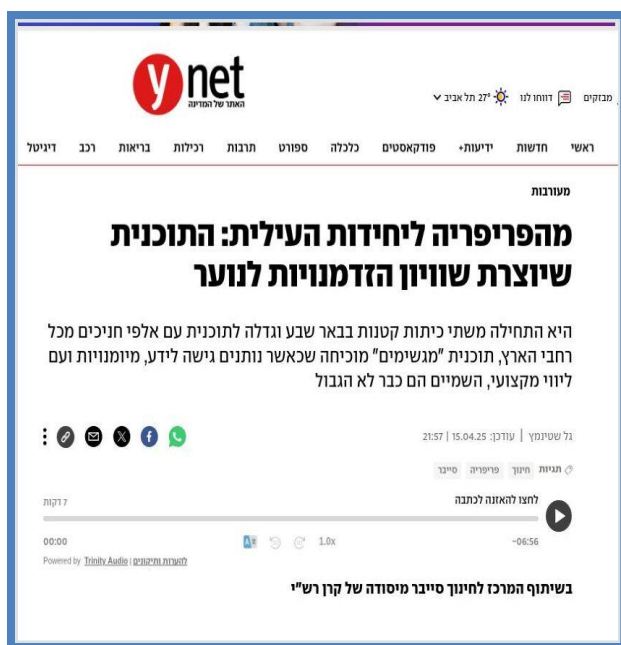
העיקר:

במחקר חברתי בודקים כיצד נאספו ונותחו נתונים. במחקר ספרותי בודקים כיצד הטקסטים והמקורות תומכים בפרשנות. חשיבה ביקורתית אינה שיטה אחת; היא הדרישה להראות כיצד עוברים מן הראיות אל הטענה.

5 | איך מראים חשיבה ביקורתית באקדמיה? דוגמה מן העולם האמיתי

חשיבה ביקורתית ניכרת כאשר שני מקורות עוסקים באותו נושא אך עושים זאת למטרות שונות. הדוגמה הבאה משווה בין כתבת ynet על תוכנית "מגשימים" לבין המאמר האקדמי של עודד שמיר וחגי כץ על אותה תוכנית. ההשוואה אינה קובעת שמקור אחד "טוב" והשני "רע"; היא מראה שכל מקור נוצר למטרה אחרת ולכן צריך לקרוא אותו בשאלות אחרות (מקורות 9 ו-11).

אותו נושא, שתי דרכי הצגה

צילום מסך של כתבת ynet מאת גל שטינמץ, 15.4.2025. בתחתית התמונה מופיע הסימון: "בשיתוף המרכז לחינוך סייבר מיסודה של קרן רש"י" - מידע חשוב להבנת מטרת המקור והקשרו.

בעמוד הראשון של מאמרם של עודד שמיר וחגי כץ (2026). כבר בכותרת אפשר לזהות את שאלת המחקר ואת ההקשר: מיקור חוץ, הוראת טכנולוגיה והפריפריה.

המקור העיתונאי

הכתבה "מהפריפריה ליחידות העילית: התוכנית שיוצרת שוויון הזדמנויות לנוער" מאת גל שטינמץ פורסמה ב-ynet ב-15 באפריל 2025.

היא מתארת את התרחבות התוכנית, מביאה נתונים על פעילותה ועדויות של מנהלות, מנהלים וחניכים ומדגישה הזדמנויות, הישגים ותחושת מסוגלות.

ליד הכותרת מצוין שהכתבה נכתבה 'בשיתוף המרכז לחינוך סייבר מיסודה של קרן רש"י'. פרט זה אינו מוכיח שהמידע שגוי. הוא כן עוזר להבין מי היה מעורב ביצירת המקור ומהי נקודת המבט שמקבלת בו מקום מרכזי (מקור 11).

המקור האקדמי

המאמר "לאסוף את השמנת או להשאירה להחמיץ? ניתוח מקרה של הפעלת מיקור חוץ להוראת טכנולוגיה בפריפריה" מאת עודד שמיר וחגי כץ פורסם בכתב העת מחקר עיון ויצירה בשנת 2026.

המאמר מציג שאלות מחקר, רקע תאורטי, 24 ראיונות, דרך ניתוח, ממצאים, פרשנות ומגבלות. הוא מכיר בהצלחת התוכנית ובתרומתה למשתתפים, ובמקביל בוחן השפעות אפשריות על מערכת החינוך הציבורית ועל הליווי הרגשי.

החוקרים מציגים גם מידע שמצמצם את כוח המסקנה שלהם: לא הייתה להם גישה לנתוני ההצלחה של התוכנית או לתלמידים שהשתתפו בה בזמן המחקר, והמחקר מתמקד במקרה אחד (מקור 9).

מה בודקים	כתבת ynet	המאמר האקדמי
המטרה	להציג את התוכנית, הישגיה והחוויה של המשתתפים באופן נגיש ומעניין.	לברר שאלה מחקרית על פעילות התוכנית והשלכותיה בתוך מערכת רחבה.
השאלה המובילה	כיצד התוכנית פותחת הזדמנויות ומקדמת צעירים מן הפריפריה?	כיצד קבוצות שונות תופסות את התוכנית, ומהן ההשלכות המתוכננות והלא מתוכננות שלה?
ממצאים/הוכחות	נתונים המובאים בשם התוכנית, דברי מנהלות ומנהלים וסיפורים אישיים של חניכים.	ראיונות עם בוגרים, מורים, מנהלים ואנשי התוכנית; ניתוח נושאי וספרות מחקרית.
מה מקבל פחות מקום	השיטה שמאחורי הנתונים, קולות ביקורתיים, הסברים חלופיים ומגבלות.	נתונים כמותיים עצמאיים על הצלחה וקבלה ליחידות טכנולוגיות, ותלמידים פעילים שלא ניתן היה לראיין.
אופן הביקורת	הכתבה עצמה כמעט אינה מערערת על המסגרת החיובית; האחריות לבדיקה עוברת בעיקר לקוראים.	הכותבים בוחנים יתרונות לצד קשיים, מציגים חלופה לסיפור ההצלחה ומפרטים את גבולות המחקר.
מה אפשר ללמוד	כיצד התוכנית מציגה את מטרותיה וכיצד משתתפים מסוימים מתארים את חווייתם.	כיצד בעלי תפקידים ובוגרים מפרשים את התוכנית, ואילו השפעות מערכתיות אפשר לזהות במקרה שנבדק.

מה עושה כאן הקורא הביקורתי?

הוא אינו בוחר מיד באחד המקורות. הוא שואל מי יצר כל מקור ולשם מה, מאין הגיעו הנתונים, אילו קולות נשמעים, אילו קולות חסרים ומה אפשר ללמוד כאשר קוראים את שני המקורות יחד.

מה קורה כשקוראים את שני המקורות יחד?

8. הכתבה עוזרת להבין את סיפור ההצלחה שהתוכנית מציגה ואת חוויותיהם החיוביות של משתתפים.
9. המאמר האקדמי מרחיב את המסגרת: הוא שואל גם מה קורה לבתי הספר, למי שאינם מתקבלים ולתחומים שאינם נמדדים כהישג טכנולוגי.
10. המאמר אינו מבטל את העדויות החיוביות שבכתבה; הכתבה גם אינה מפריכה את השאלות המערכתיות שבמאמר.

11. הפער בין המקורות מלמד שהמילים 'שוויון הזדמנויות' יכולות להתייחס להצלחת היחיד, לחלוקת הזדמנויות בין תלמידים או להשפעה על המערכת כולה. צריך להבהיר לאיזו משמעות מתכוונים.

מה ההבדל בין סיכום לכתיבה ביקורתית

סיכום: "כתבת ynet מציגה את תוכנית 'מגשימים' כמקדמת שוויון הזדמנויות, ואילו שמיר וכץ טוענים שהיא יוצרת 'איסוף שמנת'."

כתיבה ביקורתית: "שני המקורות מציגים תרומה ממשית של 'מגשימים' למשתתפיה, אך בוחנים את ההצלחה בקני מידה שונים. כתבת ynet, שנוצרה בשיתוף הגוף המפעיל, מדגישה נתוני פעילות וסיפורי הצלחה אישיים. שמיר וכץ בוחנים באמצעות ראיונות גם את היחסים בין התוכנית למערכת הציבורית ואת מי שנותרים מחוץ למסגרת. לכן המקורות אינם רק סותרים זה את זה: האחד מתמקד בהזדמנות הנפתחת ליחידים, והאחר שואל מה מחירה האפשרי של דרך הפעולה ברמת המערכת."

מסקנה אפשרית: "כדי להעריך אם התוכנית מצמצמת פערים בכלל האוכלוסייה, דרושים גם נתונים עצמאיים על קבלה, נשירה ותוצאות לאורך זמן - מידע שאף אחד משני המקורות אינו מספק במלואו."

6 | אילו שאלות כדאי לשאול?

אין צורך לשאול את כל השאלות על כל משפט. מתחילים במטרת הקריאה או המטלה ובחרים את השאלות שיעזרו להבין ולהחליט כיצד להשתמש במקור.

א. להבין לפני שמעריכים

1. מהי השאלה המרכזית של המאמר או השיעור?
2. מהי הטענה העיקרית? האם אני יכול/ה לנסח אותה במילים שלי?
3. אילו מושגים צריך להבהיר לפני שממשיכים?
4. מהו ההקשר: מתי, היכן, באיזה תחום ולגבי איזו קבוצה?

ב. לבדוק את הטענה והנימוק

5. אילו סיבות ניתנות כדי לקבל את הטענה?
6. האם הנימוקים קשורים ישירות למסקנה?
7. האם יש קפיצה בין מה שנמצא לבין מה שהכותבים טוענים?
8. האם הטענה מנוסחת בזהירות, או משתמשת במילים רחבות כמו "תמיד", "כולם" או "מוכיח"?

ג. לבדוק את ההוכחות או הממצאים ואת הדרך שבה נאספו

9. איזה מידע משמש כהוכחה או ממצאים: נתונים, מקורות, ראיונות, ניסוי, דוגמאות או ניתוח של טקסט?
10. מי או מה נבדקו? מי לא נכלל?
11. האם הנתונים או הממצאים מספיקים כדי לתמוך במסקנה, או שהן רק דוגמה אחת?
12. האם אפשר להבחין בין הממצאים לפרשנות של הכותבים?

ד. לזהות הנחות, הקשר ומגבלות

13. מה נלקח כמובן מאליו בלי שניתן לו נימוק?
14. באילו תנאים הטענה עשויה להיות נכונה, ובאילו תנאים פחות?
15. האם נקודת מבט מסוימת או קבוצה מסוימת חסרה?
16. אילו מגבלות מציינים הכותבים? האם אני מזהה מגבלה נוספת?
17. האם יש אינטרס, מימון או מטרה שעשויים להשפיע על אופן הצגת המידע?

ה. להשוות ולמקם בתוך השיחה האקדמית

18. כיצד המקור הזה דומה למקורות אחרים שקראתי או שונה מהם?
19. האם יש הסבר חלופי לאותם ממצאים?
20. האם מחקרים אחרים מחזקים את הטענה, מצמצמים אותה או חולקים עליה?
21. מה התרומה המיוחדת של המאמר לשאלה שלי?

ו. לבדוק את המסקנה שלי

22. מה אני יכול/ה לומר בביטחון על סמך המקור?
23. מה עדיין איני יכול/ה לקבוע?
24. האם השתכנעתי בגלל הראיות, או מפני שהטענה התאימה למה שכבר חשבתי?
25. איזה מידע נוסף עשוי לחזק, להחליש או לשנות את המסקנה שלי?
26. כיצד אשתמש במקור במטלה - כרקע, כראיה, כדוגמה, כעמדה להשוואה או כמקור שאני מבקר/ת?

השאלות משתנות לפי סוג המאמר:

אצל **שמיר וכץ** נשאל מי רואיין, מי לא רואיין ואיך נותחו הראיונות. אצל **רייזן** נשאל אילו טקסטים ומכתבים תומכים בפרשנות, האם אפשר לקרוא אותם בדרך אחרת, וכיצד הפרשנות החדשה מתקשרת למחקר הקודם. בשני המקרים בודקים את הקשר בין הטענה לבין הראיות המתאימות לתחום.

שאלות שניתן לעלות בשיעור:

27. "אם הבנתי נכון, הטענה היא ש-____. על אילו נתונים היא מבוססת?"
28. "האם אפשר להסביר באילו מקרים הטענה אינה חלה?"
29. "האם יש גישה אחרת שמפרשת את הממצא בדרך שונה?"
30. "אני רואה את הקשר בין א' לב', אבל לא ברור לי כיצד עוברים מכאן למסקנה. אפשר להסביר?"
31. "האם נכון לומר שהמחקר מצא קשר, אך לא בהכרח הוכיח מה הסיבה?"

ניסוחים שימושיים בכתיבה:

32. הטענה משכנעת בחלקה, משום ש-...
33. הראיות תומכות ב-..., אך אינן מספיקות כדי לקבוע ש-...
34. הממצא מתאים לקבוצה שנבדקה; לא ברור אם הוא חל גם על...
35. בניגוד למאמר א', מאמר ב' מציע ש-...

36. אפשר לפרש את הממצא גם בדרך אחרת: ...
37. כדי להגיע למסקנה חזקה יותר, דרוש מידע על...
38. שיניתי את המסקנה הראשונית שלי לאחר ש...

שימו לב:

שינוי עמדה בעקבות ראיות חדשות אינו חולשה. הוא חלק מחשיבה ביקורתית. גם תשובה כמו "אין עדיין מספיק מידע כדי לקבוע" יכולה להיות מסקנה אקדמית טובה, אם מסבירים מה חסר ולמה הוא חשוב.

לסיכום

חשיבה ביקורתית באקדמיה אינה ויכוח ואינה חיפוש פגמים. היא הדרך שבה עוברים ממידע להבנה וממקורות לעמדה מנומקת. בכל שיעור, מאמר ומטלה חוזר אותו חיבור: מהי הטענה, מהן הראיות, כיצד הן תומכות במסקנה, מהן המגבלות ומה אפשר לומר לאחר הבדיקה.

חשבו באופן ביקורתי:

מה נאמר? • על סמך מה? • מה חסר או מוגבל? • האם יש הסבר נוסף? • מה המסקנה שלי, ועד כמה היא מבוססת?

מקורות

- [1] Facione, P. A. (1990/2024). Critical Thinking: A Statement of Expert Consensus for Purposes of Educational Assessment and Instruction. American Philosophical Association Delphi Report. [URL](#)
- [2] Abrami, P. C., Bernard, R. M., Borokhovski, E., Waddington, D. I., Wade, C. A., & Persson, T. (2015). Strategies for Teaching Students to Think Critically: A Meta-Analysis. Review of Educational Research, 85(2), 275–314. [URL](#)
- [3] Huber, C. R., & Kuncel, N. R. (2016). Does College Teach Critical Thinking? A Meta-Analysis. Review of Educational Research, 86(2), 431–468. [URL](#)
- [4] Association of College & Research Libraries. (2016). Framework for Information Literacy for Higher Education. [URL](#)
- [5] NC State University Libraries. Anatomy of a Scholarly Article. [URL](#)
- [6] University of Leeds Library. A Model for Critical Thinking; Evaluating Information; Critical Writing. [URL](#)
- [7] American Association of Colleges and Universities. Critical Thinking VALUE Rubric. [URL](#)
- [8] Monash University Student Academic Success. Analyse Arguments; Bring Together Your Evidence and Reasoning. [URL](#)
- [9] שמיר, ע' ובכ, ח. (2026). 'לאסוף את השמנת או להשאירה להחמיץ? ניתוח מקרה של הפעלת מיקור חוץ להוראת טכנולוגיה בפריפריה. מחקר עיון ויצירה, גיליון 15. [URL](#)
- [10] רייזן, א. (2026). 'על קרשינדואים קטנים' מחזות זיכרון ביצירתה של דבורה עומר. [URL](#)
- [11] שטיינמץ, ג. (2025, 15). 'באפריל'. (מהפריפריה ליחידות העילית: התוכנית שיוצרת שוויון הזדמנויות לנוער. ynet. בשיתוף המרכז לחינוך סייבר מיסודה של קרן רש"י. [URL](#)